arayışlar
-İnsan Bilimleri Araştırmaları-
Yıl:9, Sayı:18, 2007

OSMAN CEMAL KAYGILI'NIN ÇİNGENELER'İ

Zeki TAŞTAN*

Abstract: Osman Cemal Kaygılı is a versatile author who wrote novels, plays, stories and diaries. In his works he deals with poor and hopeless people whom he personally and closely knows. Instead of the dominant Western literary tradition during Servet-i Fünun, Fecr-i Ati and Cumhuriyet Periods, he created his own language and style and treated subjects like Turkish public art and folklore. He was awarded a literary prize by Cumhuriyet Halk Partisi in a novel writing competition with his novel *Çingeneler.* In the novel, İrfan falls in love with a gypsy and lives with gypsies for two years. The narrator, who is the author himself, describes the the identity problem of the gypsies, their traditions, marriage ceremonies with a realistic language and style.

Key Words: Turkish novel, gypsy, identity, Kaygılı, Turkish folk.

Osman Cemal Kaygılı, roman, hikâye, tiyatro, inceleme gibi türlerde eserler kaleme alan yazarlardandır[1]. *Eşkıya Güzeli* (1925), *Sandalım Geliyor Varda* (1938)

---

* Yard., Doç. Dr., YYÜ., Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Van; e-posta: zekitastan@yyu.edu.tr

1 Osman Cemal Kaygılı, 1890-1945 yılları arasında yaşadı. Orta öğrenimini Eğrikapı Merkez Rüştiyesi'nde tamamladı. Menşei Kuttab-ı Askeriye'yi bitirerek Erkân-ı Harbiye-i Umumiye dairesinde (1906), Kıtaat-ı Fenniye Müfettişliği kaleminde çalıştı (1909). 1913 yılında Mahmut Şevket Paşa suikastıyla ilgili ilgilisi görülerek muhaliflerle birlikte Sinop'a sürgün edildi. Seferberlikte, bir süre kâtiplik göreviyle gezici tümenlerde bulundu; hastalığı nedeniyle emekliye ayrıldı (1918). Cumhuriyetten sonra İmam Hatip Okulu'nda, Çemberlitaş Ortaokulu'nda, Fener Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. İlk yazısı Baha Tevfik'in *Eşek* adlı güldürü dergisinde çıkmıştı. Sonra Alemdar, Cumhuriyet, Haber, Akşam vb. dergi ve gazetelerinde yazdı. (Orhan Okay, "Osman Cemal Kaygılı", *Büyük Türk Klâsikleri*, c. XII, s. 281-283; İlknur Özgenç, *Osman Cemal Kaygılı Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Yazılarından Seçmeler*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum 1976, 332 s.; "Osman Cemal Kaygılı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 232; "Kaygılı, Osman Cemal", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, c. II, s. 586-587; http ://www. biyografi. net/ kisiayrinti.asp?kisiid=473)

öyküleri, *Aygır Fatma* (1944), ve *Bekri Mustafa* (1944) romanları, *Üfürükçü* (1935) tiyatrosu, *İstanbul'da Semaî Kahveleri ve Meydan Şairleri* (1937) incelemesi ve *Akşamcılar* adlı tefrikasında; kenar mahalleden tanıdığı kişileri, Türk insanının yaşantısını, duygu ve uğraşlarını, folklorunu realist ve canlı bir üslupla betimleyen Kaygılı, *Çingeneler*'de, İstanbul ve çevresinde yaşayan Çingeneleri konu alır. Biz bu bildiride romandan hareketle Çingene kimliğini[2], dillerini, barındıkları yerleri, mesleklerini, giyim kuşamlarını, gelenek ve göreneklerini ele alacağız. Ancak buna geçmeden önce roman ve konusu, bakış açısı, mekân ve zaman öğesi ve kişilerle ilgili kısa bilgi vermek faydalı olacaktır.

Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*'i 1935'te *Haber* Gazetesinde tefrika ettirir. 1939'da yayımlanan roman[3], 1942'de, Cumhuriyet Halk Partisi roman yarışmasında derece alır. Romanın hemen başında anlatıcı-yazarın "*bundan yirmi, yirmi beş yıl önce*"[4] ifadesini dikkate aldığımızda romandaki olayların 1910-1915 yılları arasında başladığını söylemek mümkündür[5]. Üç bölümden meydana gelen romanda mekân olarak, Ortakçılar, Sulukule, Ayvansaray, Lonca gibi yani bir zamanlar İstanbul'da Çingenelerin yaşadıkların yerler tercih edilir[6]

Türk edebiyatında birçok roman ve öyküye konu olan Çingeneler ve Çingene hayat tarzı[7], Osman Cemal Kaygılı'nın romanında İrfan'ın öyküsü etrafında işlenir. Bekâr bir genç olan İrfan, iki seneye yakın bir süre Çingeneler

---

2 Dünyanın çeşitli yerlerinde, Asya, Avrupa ve hatta Amerika'da yaşayan Çingenelerin adının nereden kaynaklandığı noktasında bugün kesin bir delil yoktur. Asıl vatanlarıyla ilgili zamanında birçok ihtilaf olmasına rağmen bugün artık elimizdeki bilgilerin kesin adres olarak Hindistan'ı gösterdiği bilinmektedir (Hermann Berger, *Çingene Mitolojisi*, (Çev: Musa Yaşar Sağlam), Ayraç, Ankara 2000, s. 9). Dünyada farklı isimlerle anılan Çingeneler, X.-XIV. asırlarda guruplar hâlinde, İran tarafından gelerek, Suriye veya bir müddet Bizans arazisi üzerinde kaldıktan sonra, Mısır ve kuzey Afrika ya geçerler. Buradan İspanya ve Avrupa'ya da yayılırlar (M. Tayyib Gökbilgin, "Çingeneler", *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, (Düzeltilmiş Metin; aynbasım), s. 1). Türkiye'ye de XV. yüzyılın sonlarına doğru yerleşmiş oldukları tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti'ne girişlerinin Balkanlardan olduğu sanılan Çingenelerin çoğunlukla bulundukları yerler Rumeli eyaleti olmuştur (bk. İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 22-29).

3 Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, Bilgi Yayınevi, İst. 1972, 328 s. (İncelememizde bu baskıdan yararlanılmıştır.)

4 Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, s. 7

5 Ancak İstanbul'da cereyan eden olaylarda payitahtın en sıkıntılı zamanları ve Balkan, Trablusgarp, I. Dünya Savaşı ile ilgili hiçbir belirtinin olmaması da dikkat çekicidir.

6 Bk. Sermet Muhtar Alus, "Eski İstanbul'da Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 30

7 Türk edebiyatında Çingenelerle ilgili şu eserlere bakılabilir: Ahmet Midhat Efendi, *Çengi*, (Letaif-i Rivayat), Kırkambar Matbaası, İst. 1304 (1887); Refik Halit, *Yılda Bir*, İst. 1910; Selahattin Enis, *Çingeneler*, İst. 1918; Sabahattin Ali, *Değirmen*, İst. 1929; Şevket Bilgisel, *Çingene Serdar*, İst. 1948; Tahir Alangu, *Dünyada ve Bizde Çingene Hikâyeleri*, İst. Nil Yayınları, 1972; Erdoğan Tokmakçıoğlu, *Çingene Pilici*, İst. 1975; Hüseyin Kılıç, *Çingenem Çengi Çengi*, Ankara, 1986; Metin Kaçan, *Ağır Roman*, Metis Yayınları, İst. 1990; Hasan Aydın, *Türk ve Dünya Yazarlarından Çingene Öyküleri*. İnkılap Yayınları, İst. 2004, 312 s.

arasında bulunur. Musiki meraklısı bu genç, Çingeneler arasında kendisine malzeme toplarken, Nazlı, Gülizar ve Emine ile aşk maceraları da yaşar. Çingenelerin kimlikleri, dilleri, yaşayışları, gelenek ve görenekleri ile ilgili dikkat çekici tespitlerde bulunan İrfan'ın gözlemlerini, çok yakın arkadaşı olan Hayri tamamlar. Romanda anlatıcı-yazar olarak karşımıza çıkan Hayri ise gerçekte Osman Cemal'in kendisidir. Osman Cemal'in hayatı ile Hayri'nin öyküsü arasında birçok benzerlikler söz konusu olduğu gibi[8].. Orhan Okay da romanın, Osman Cemal'in İstanbul Çingeneleri arasında birkaç yıl yaşamasının ürünü olduğunu söyler[9]. Cevdet Kudret ise, Kaygılı'nın romanını gazetede tefrika ederken günü gününe kaleme aldığını belirtir[10]

Romanın ilk bölümü, yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. Diğer bölümler onun çocukluk ve okul arkadaşı İrfan'ın hatıra defterinden aktarılır. Romanda, Hayri ve İrfan'dan başka, Çingeneler cephesinden Etem, Nazlı, Gülizar, Çakır Emine gibi isimlerin öne çıktığını görürüz.

Musikiye meraklı, işsiz güçsüz bir delikanlı olan İrfan, kır, köy, orman, sahra hayatını seven, duygusal, aynı zamanda alıngan bir insandır. Alınganlığı yüzünden Çingeneler arasına birlikte karıştığı çocukluk arkadaşı Hayri'ye bile küsmüştür. Çingeneler arasında yalnız kaldıktan sonra üst üste hatalar yapan İrfan, cinayetten hapishaneye, oradan da sokaklara varan sıkıntılı bir yaşamın kucağına düşer. Nihayetinde de sokaklarda ölür.

Romanda anlatıcı-yazar konumunda olan ve bu özelliği dışında roman kişisi olarak geri plânda kalan Hayri ise, gözlemleri ve değerlendirmeleriyle olgun, düşünceli, sabırlı bir karakter olarak canlandırılır.

Etem ise, İrfan'ın Çingeneler içinde en çok temasta olduğu ancak pek sevmediği bir kişidir. "*..kısarak boylu, köse suratlı, sırım gibi, elleri, kolları, yüzü dövmeler içinde..*"[11] olarak tanıtılan Etem, esasında Çingene değildir. Babası Yemenlidir. Yemen'den İstanbul'a geldiğinde Okmeydanı tarafındaki harmancı Çingenelerin arasına karışmış, buradan da bir kızla evlendikten sonra bütünüyle onlara benzemeye başlamıştır. Gün görmüş, bilgili ve zeki bir insan olan Etem, birçok şeyi babasından öğrenmiştir.

Nazlı, Çingeneler içinde İrfan'ı ilk etkileyen kadındır. İrfan'ın Çingeneler

---

8 Hayri'nin bitirdiği rüştiye olarak geçen "İğrikapı Merkez Rüştiyesi"nden (Kaygılı, *a. g. e.*, s. 44) Osman Cemal de mezun olmuştur (Okay, *a.g.ans.*, c. XII, s. 281-283; "Osman Cemal Kaygılı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 232; "Kaygılı, Osman Cemal", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*', c. II, s. 586-587)

9 Hatta gerek bu romanı ve gerekse de "yazı ve konuşmalarında Çingeneceyi bilmesi ve ızgara-maşa satıcılığı, onun bizzat Çingene olduğu söylentilerini çıkarmıştır.", Okay, *a.g.ans.*, c. XII, s. 282

10 Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, Varlık Yayınları, Tarihsiz, İst., s. 252

11 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 19

arasında bulunmasında Nazlı'nın da etkili olduğunu söyleyebiliriz. İlk olarak okuduğu ninniyle İrfan'ı etkileyen Nazlı, güzelliği ve gizemiyle de onu büyüler. Ancak göçebelikten yerleşik hayata geçemeyişi, dul oluşu nedeniyle İrfan'la evlenmeleri mümkün olmaz.

Gülizar ise İrfan'ın peşinden koşan bir göçebe Çingenedir. Birçok Çingene kadını gibi falcılıkla uğraşır. Romanın başlarında kendisiyle ilgili yapılan tasvir bir Çingene kız örneği olarak da algılanabilir:

"..az esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe gözlü, sarı zemin üzerine siyah çiçek işlenmiş cepkenli, morla karışık turuncu beneklerle dolu şalvarlı, belinde lâhuraki taklidi şal sarılı, başı alaca yemenili, ayakları püsküllü iskarpinli, her iki bileği ve parmakları gümüş ve altın yaldızlı bilezik ve yüzüklerle süslü yirmi, yirmi iki yaşlarında bir kız.."[12]

Gülizar, İrfan'ı elde etmek için çok uğraşır. Ancak bu emeline ulaşamaz. İrfan ise onun aşkının samimi olmadığına inanmaktadır. Esasında Nazlı'dan da güzel olmasına rağmen Gülizar'ın arzusu biraz da maddî çıkarlara dayanmaktadır.

İrfan'ın Çingeneler içinde görüp etkilendiği diğer isim Çakır Emine'dir. Ancak o, yerli oluşuyla Nazlı ve Gülizar'dan ayrılır. İrfan, eskiden de tanıdığı Emine'yi; "*cildi esmer olduğu halde gözleri yarım çakır olan bu uzunca boylu, balık etli, kıvrak ve çok şakacı kız*"ın, cümbüş arasında göbek attığını ve çok güzel şarkılar söylediğini belirtir[13].

Emine, diğer Çingene kızı Nazlı ile mukayese edildiğinde, göçebe ve yerleşik çingene kadınlar arasındaki bazı farklılıkları ortaya çıkarmasıyla da önem kazanır. Hatta İrfan, onu annesinin yanına götürdüğünde, Nazlı'dan daha çok itibar kazandığını fark eder. Emine, hâl ve tavırlarıyla Nazlı'dan daha nazik ve yerinde konuşan birisidir. Hatta bu yüzden annesi, oğlunun Emine ile evlenmesine dahi rıza gösterir.

1. Çingenelerin Kimlikleri ve Dilleri

Romanda iki farklı Çingene kimliğiyle karşılaşırız; birincisi harmancı denilen göçebeler, diğerleri ise Sulukule ve Ayvansaray'da yaşayan yerliler. Her iki kesim arasında yaşantı, eğlence, giyim, kuşam, yemek içmek gibi pek çok konuda farklılıklar görülür. Hatta Ayvansaraylı ve Sulukuleli Çingenelerin, göçebeleri hiç sevmediklerini, yerine göre onları horlayıp aşağıladıklarını bile söylemek mümkündür. Anlatıcı-yazar da göçebe çingenelerle yerleşik olanların ayrılması gerektiğini; Sulukuleli ve Ayvansaraylılarla göçebe Çingenelerin bir olmadıklarını söyler. Ona göre gerçekte birinciler salon efendisidir. Hatta Galata birahanelerinden birinde verilen müzik ziyafetine katılan sazcılar arasında bulunan iki Ayvansaraylı'yı bu noktada diğerlerinden ayırır. Müzik ziyafeti çekenlerin içinde

12 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 13
13 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 207

utçu ile klarnetçinin Ayvansaraylı olduklarını belirten anlatıcı, bunların o kadar temiz, düzgün ve şık göründüklerini söyler ki bunlara Çingene demenin doğru olmadığını, tam manasıyla birer salon çalgıcıları olduklarını ifade eder. Çingeneler arasında bulunan İrfan da bu ayrımın farkına varır. Gerçekte Çingenelerin gerçek hayatlarının, harman yerlerinde, çergelerde, sepetler, maşalar, sacayaklar, ayılar, maymunlar, heybeler, fal çıkınları, sıpalar, kısraklar arasında değil, çok kibar, çok şık ve güzel giyinen Sulukuleli ve Ayvansaraylılar arasında olduklarını ifade eder. İyice incelendiğinde bu kişilerin birer Ayvansaraylı değil, gerçekten birer saraylı sanacaklarının altını çizer[14].

Romanın önemli isimlerinden ve Çingeneler içinde oldukça bilgili olan Etem, Çingenelerin çoğunun Rom olduklarını söyler. Bunlardan bir kısmının Hristiyan kendisinin dahil olduğu bir kısmının da Müslüman olduklarını belirtir. Ona göre bütün çingenelerin adı Rom'dur. Çingene adı sonradan uydurmadır[15]. Etem, daha sonraki bir konuşmada da yetmiş iki buçuk milletten buçuğunun kendileri olduğunu, Hindistan'ın Çinamaçin taraflarından geldiklerini sandıklarını söyler[16].

İrfan, Vitos Köyü'nü ziyaret ettiğinde de obanın hatırı sayılır çeribaşısıyla bu konuyu konuşur. Çeribaşıya göre Çingene kelimesi vaktiyle nasılsa kendilerine takılmıştır. "*Arsız, yüzsüz*" manasına gelen bu kelimenin gerçeği yansıtmadığı, çünkü kendisini bilen insanın asla arsızlık, yüzsüzlük yapmayacağını uzun uzun anlatır

Çingenelerin dilleri, yayıldıkları ülke ve yöreye göre farklılıklar göstermektedir[17]. Genellikle bulundukları memleketin lisan, din ve âdetlerine kolaya alışan Çingeneler, bununla birlikte kendilerine mahsus özellikleri her zaman korumuşlardır[18]. Romanda ilk başlarda Çingeneler tarafından yapılan konuşmaların bir bölümü zaman zaman kendi dillerinden verilir. Daha sonra bu tasarrufun yavaş yavaş azaldığını görürüz. Anlatıcı-yazar, konuşulan dili "*Çingenece*" diye tanımlar. Konuşmalar parantez içinde Türkçeye çevrilir. Roman kahramanlarından Etem de dillerinin Romca olduğunu söyler. Fakat Etem Çingeneler olarak göçebeleri kasteder. Çünkü Sulukulelilerin Romcayı bilmediklerini, onların şehirli olduklarını söyler. Hayri ise bu konuda şunları aktarır:

---

14 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 167

15 Çingenelerin Avrupa'da çoğunlukla bulundukları yer Romanya olduğundan dolayı bunlara Rom denilmektedir. "Çingeneler", *Hayat Ansiklopedisi*, c. II, s. 921; ayrıca "yapılan son dünya Çineneler Kongresi'nde; dünyada sayıları 5-6 milyonu bulan Çingenelere 'rom' denilmesine karar verildiği belirtilir (İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 29).

16 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 122

17 Oral Onur, "Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 16

18 İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 23

"*Biz bu dile çingenece diyoruz ama, onlar kendi aralarında 'Romanes' diyorlar. Zaten kendilerine de Rom dedikleri gibi... Çingeneceyi İstanbul'un şurasında, burasında yerleşmiş, oturmuş olan çalgıcı Çingeneler bilmezler.*"[19]

Anlatıcı-yazar, Romanes denilen Çingenecenin çok karışık bir dil olduğunu, içinde hemen hemen her milletin dilinden kelimeler bulunduğunu belirtir. Etem de, "*tatlı aşa*" (aşure)'ye benzettiği bu dil içinde, "*Türkçe, Urumca, Ermenice, Arapça, Acemce, Karamanlıca, Yahudice, Romence, Moskofça, Çerkezce, Arnavutça, Hindiyaca, İngilizce, Caponca, Çinimaçince, Polonezce*"[20] gibi çok birçok milletin dilinden kelime olduğunu söyler. Ancak anlatıcı-yazara göre bu dil, İstanbul'daki bütün Çingeneler tarafından konuşulan bir dil değildir. Romanes, salt göçebe Çingenelere aittir.

2. Barınma Yerleri

Göçebe Çingenelerin yaşadığı en birincil konaklama yeri çadırlardır. Romanda da bu hayatın çadırlar etrafında şekillendiğini görürüz. Ancak bu barınma, gerçekte sıcakların olduğu zamanlarda gerçekleşir. Bazen de bu sıcaklarda Çingenelerin çadırları terk ederek etrafta buldukları daha serin bölgelere -romanda kısaca değinildiği gibi- incir ağaçlarının altlarına sığındıklarını görürüz.

Göçebelerin yaşadıkları çadırlar sefaletlerini yansıtacak biçimde, "*seksen yerinden yamalı*"[21] ve delik deşiktir.

Göçebe çingenelerin çadırlardan başka yerlerde yaşarken çok zorluk çektikleri, hatta kapalı mekâna pek alışamadıklarını görürüz. Buna en güzel örnek İrfan-Nazlı ilişkisinde karşımıza çıkar. İrfan, önce sesine daha sonra kendisine âşık olduğu Nazlı'yı bulduktan sonra kılık kıyafetini düzenleyip bir müddet annesiyle birlikte oturdukları evine getirir. Ancak kısa zaman geçmesine rağmen Nazlı, bu kapalı hayata alışamaz. İki de bir "*tatlı çingenelik hayatının güzelliklerinden, bahar ve yaz günleri kırlarda, çayırlarda geçirmiş olduğu güzel, başı boş hayattan*"[22] bahsetmeye, her gün başının ağrıdığını söylemeye ve hâlinden sık sık şikâyetçi olmaya başlar. Sulukuleli Çingeneler de göçebeleri bu noktada beğenmezler. Sulukuleliler'e göre göçebeler yaban çingenelerdir; oysa kendileri ev bark sahibi insanlardır. Romanda da Sulukuleli Çingenelerin çadırlarda yaşamadıklarını görürüz.

3. Meslekleri

Çingene erkekleri eskiden genellikle "*at cambazı, arabacı, kalaycı, bakırcı, sepetçi, kerpiç dökücülüğü, ayı oynatıcılığı, maşa ve kürek satıcılığı yaparlar. Kadınları ise fal bakar, kırlardan ilaç yapılacak çiçek ve otları toplarlar.*"[23] Romanda

---

19 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 40
20 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 161
21 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 10
22 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 143
23 İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs

ise bu mesleklerden bahsedilmesine rağmen Çingeneler daha çok falcılık, çengicilik, ayı oynatıcılık gibi mesleklerle canlandırılır. Bunlardan başka yaptıkları işlere de zaman zaman değinilir. Kadınların yaptığı işler arasında "*ızgara, maşa, ateş küreği, çamaşır sepeti*" satıcılığından bahsedilir[24]. Önemli isimlerden Etem ise bu mesleklere şunları katar: "*sepetçi, demirci, değirmen, tarak tamiratçısı, orakçı, harmancı, maymuncu, şebekçi, kuklacı*"[25].

4. Giyim Kuşamları

a) Erkek Giysisi

Romanda, kırkla kırk beş yaşlarındaki Etem'in giysisi şöyle tasvir edilir:

"*Sırtında kolları, yakaları kırmızı iplikle hiristo tiyelli, düz siyah bir mintan, belinde vişne çürüğü bir kuşak, dizlerinde, arkası avcı yamalı, paçaları dar bir avcı pantolonu, çıplak ayaklarında da ipince, tığ gibi tulumbacı yemenileri vardı. Sol omzundan kuşağının arkasına doğru kalınca gümüş bir köstek sarkıyor, kuşağın sol tarafında da tersine sokulmuş koskoca bir kiraz sigara ağızlığı görünüyordu.*"[26].

Ancak Sulukuleli, Ayvansaraylı Çingenelerin göçebelerden farklı giyindiklerini belirtmek gerekir. Nitekim Galata'da bir eğlence sırasında utçu ve klametçiden de söz eden anlatıcı, bunların çok temiz giyindiklerini belirtir.

b) Kadın Giysisi

Romanın başlarında göçebe bir Çingenene kızı olan yirmi, yirmi iki yaşlarındaki Gülizar'ın fiziği, giysi ve süslemeleri; "*az esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe gözlü, sarı zemin üzerine siyah çiçek işlenmiş cepkenli, morla karışık turuncu beneklerle dolu şalvarlı, belinde lâhuraki taklidi şal sarılı, başı alaca yemenili, ayakları püsküllü iskarpinli, her iki bileği ve parmakları gümüş ve altın yaldızlı bilezik ve yüzüklerle süslü*"[27] şeklinde tasvir edilir.

5. Müzik ve Eğlenceleri

Dünyanın neresinde olursa olsun Çingene deyince akla ilk önce gelen konuların başında dans ve müzik gelir[28]. Onların hemen her yerde uzaktan yakından müzik ile ilgileri vardır. Hatta birçok Çingene'nin musiki konusunda nam yaptığı da söylenir[29]. Romanda da ünlü bir müzisyen yer almamasına rağmen; bazılarının isimleri zikredilir. Göçebe Çingeneler arasında Zurnacı Vidoslu Yakomi,

---

1995, s. 23

24 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 22

25 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 28

26 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 22

27 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 13

28 Bk. Melih Duygulu, "Türkiye çingenelerinde Müzik", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 38; Sermet Muhtar Alus, "Eski İstanbul'da Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 33

29 İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 23

Üsküdarlı Arap Mehmet, klârnetçi Camba Mestan'ın adı geçer. Yakomi'nin iki yıldır vefat ettiği belirtilir[30].

Sulukuleli musikişinaslar arasında da birçok isim geçer: Ayvansaraylı hânendelerden İsmail Bey, Mehmet Bey, Hurşit Efendi, kemençeci Meftun Bey, klârnetçilerin piri İbrahim Bey... Bunların Tekirsarayı denilen büyük saraydan yetiştikleri, sarayın çalgıcıları içinde yer aldıkları söylenir[31].

Romanda göçebe Çingenelerin müziklerinin zengin olmadığı anlatılır. Bu durum, Sulukuleli yerleşik Çingenelerle mukayesede daha da belirgin olarak karşımıza çıkar. Çingene tarihi hakkında bilgi birikimine sahip olan ve çocukluğundan beri onlar arasında yaşayan Etem, asıl müziğin Sulukulelilere ait olduğunu, en iyi musikişinasların orada yetiştiğini, kendilerinin bu konuda o kadar zengin olmadığını belirtir.

Göçebelerde eğlence âlemi kendiliğinden gelişir. Düğün demek dışında hemen hemen her vakit eğlenilir. İrfan ve Hayri, falcı bir kıza fal baktırırken konu evliliğe, oradan da kaynana türküsüne gelir. Türkü makamıyla okunur:

Kaynana kaynana,
Kalk gelin oynana
Oynaması senden,
Çalması benden
Hülürük yavrum hülürük
Avşama kalmaz gelürük[32]

Bir iki kişiyle başlayan eğlence, türküyü duyanların da katılımıyla birden bire büyür. İlerleyen sayfalarda alafrangaya çalan bir todi[33] kantosu icra edilir:

Todilerde çengi çıkar
Nazik, dilber, hem şivekâr
Nerede duysa, düğün demek
Koşar, gider, göbek atar, oynar[34]

Kantonun en önemli unsurlarından birisi olan davulun da getirtilmesiyle eğlence şenlenir. Davul sesini duyan herkes oraya koşar. Sıra ile kantolara geçilir. Bunlardan bazısı da dinleyen kadınları çok güldürür:

Maşacıyım maşacı
Ah kokozluk pek acı!
Kocam değirmen yapar,
Kaynatam da sıpacı![35]

---

30 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 23, 44
31 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 29
32 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 15
33 Todi: Çingene
34 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 26
35 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 27

Göçebe Çingenelerin eğlenceleri için zaman ve zeminin önemi yoktur. İrfan'ın da katıldığı bir sabah kahvaltısından sonra tekrar bir eğlence ortamı yaratılır. Güneşin henüz doğduğu bir zamanda Gülizar, eline göçebelerin tefini alır. Çingene havalarından sonra o zamanın modası olan türkülere geçilir.

Sulukuleli Çingeneler ise müziklerindeki zenginlik yanında eğlenceleriyle de göçebelerden farklıdır. Etem'in Sulukule'den getirttiği bir keman, bir ut, hânende ve köçekler eşliğinde başlayan eğlence âlemini İrfan çok beğenir. Ona göre Sulukulelilerin yay tutuşları, mızrap vuruşları, def çalışları, şarkı söyleyişleri bile bambaşkadır. Ancak İrfan'a göre bu durum göçebelere karşı bir zenginlikten öteye gitmez. Çünkü nihayetinde Sulukulelerin müzikleri de bilinen, alaturka havalarından başka bir şey değildir. Ancak ona göre Sulukuleli kerizler üzerinde çalışıldığında ortaya çok iyi sanatçı çıkacağına da inanır.

Kış zamanları ise eğlencenin açık alanlardan kapalı mekânlara taşındığını görürüz. Ancak kapalı yerlerdeki eğlenceler, daha çok Sulukulelilere mahsustur. İrfan, kış vakitlerinde ziyaret ettiği Sulukulelilerin bu anlamda bazı eğlencelerine katılır. Bu eğlenceler daha çok meyhanelerde gerçekleşir. Ayvansaray'ın en gözde klarnetçisi İnce Mehmet, Balat'ta bir meyhanede müzik ziyafeti verir.

Eğlencelerden birisi de Galata birahanelerinden birinde verilen müzik ziyafetidir. Anlatıcı, müzik ziyafeti çekenlerin içinde sazın şefliğini meşhur bir Rum kemençecinin yaptığını, kanuncunun Yahudi, hanendelerin ikisinin cami müezzini, kemancının Ermeni ve sadece utçu ile klarnetçinin Ayvansaraylı olduklarını belirtir.

Eğlencelerden biri de Kâğıthane'de düzenlenir. Ancak Kâğıthane'de düzenlenecek eğlence göçebelere değil, yerleşik olarak yaşayan Sulukuleli ve Ayvansaraylı çingenelere aittir. İrfan'ın yazdığına göre sabahleyin erkenden Cibali Yenikapı'sından, çalgıcılar, hanendeler, çengiler, cümbür cemaat koca bir kayık ile hareket edilir. Hareket esnasında ve daha sonraları Sultanhamamlı köçek Şevki ile özellikle ağabeyisi Paskal Muharrem'in yaptığı maskaralıklar herkesi gülmekten kırar geçirir. Muharrem'in giysisi de kendisi gibi muzip ve rengarenktir:

"*Arkasında sapsarı bir ferace, başında koskoca pembe bir hotoz, hotozun üzerine asılmış bir eski pabuçla bir baş sarımsak, bir boncuk.. Ayaklarında pembe çedik pabuçlar.. Gözünde mavi gözlük.. Bir elinde yeşil şemsiye, ötekinde alacalı bir yelpaze..*"[36]

Muharrem'in durakladığı zamanlarda ise okuyucularla birlikte incesaz başlar. Onun ardından klarnetçi Mehmet ve zurnacı Hüseyin'le birlikte Karaman ahenge katılır. İrfan, dönüşteki eğlencenin daha cümbüşlü olduğunu söyler.

---

[36] Kaygılı, *a. g. e.*, s. 191

6. Gelenek ve Görenekleri

a) Kız Alıp Verme

Türkiye'de de oldukça tartışılan konuların başında gelir Çingenelerden kız alıp verme meselesi. Dinsel açıdan Çingenelerden kız almanın ve onlara kız vermenin günah olduğuna inanılır. Ancak romanda bu konuya pek değinilmez. Hatta İrfan'ın önce Nazlı ve daha sonra özellikle Emine ile evliliği gerçekleşme aşamasına da gelmiştir. Etem de Yemen'den gelen babasının Çingeneler arasına karıştıktan sonra Çingene kızlardan biriyle evlendiğini söyler. Fakat Çingeneler tarafından baktığımızda kendileri dışındakilere arkadaşlık etmelerinin sakıncalı olduğunu görürüz. İrfan, Nazlı'ya olan tutkunluğundan dolayı uyarı alır. Hayri, Çingenelerin, kendi kızlarının başkalarına sevdalanmalarını ve onlarla "*âşıkdaşlık*" yapmalarını istemediklerini söyler. Buna rağmen İrfan'la Nazlı ve Emine arasında ortaya çıkan evlilikle ilgili bu konuda bir sakınca öne çıkmaz. Hatta Nazlı ve Emine, İrfanların evlerinde de kalırlar. İrfan'ın annesi göçebe bir dul kadın olan Nazlı'ya pek ısınmaz; fakat yerleşik bir hayat süren Sulukuleli Emine'yi beğenir. Evliliğe ramak kalmışken İrfan'ın işlediği bir cinayetle nikâh gerçekleşmez.

b) Çingene Düğünü

Romanda bir Çingene düğünü de tasvir edilir. İrfan, Sulukuleli ve Ayvansaraylı Çingeneleri ziyaret ettiğinde Çingene düğünün mutlaka görülmesi gerektiğini öğrenir. Yani Çingene düğünü sıradan bir olay değildir; kendine has ve özel bir yeri vardır. Düğünde evlenenlerin kimliğinin önemli olmadığını söyleyen İrfan, kim olursa olsun kişilerden ziyade düğüne çok önem verildiğinin altını çizer:

"*İki üç gündür burada öyle bir düğün hazırlığı var ki, sanırsınız, masallardaki peri padişahının kızı ile eski Hindistan hükümdarlarından birinin oğlu evlenecek...*

Halbuki, yaşlı bir lâvtacının oğlu olan kemancılardan biriyle eski bir zurnacının kızı evlenecekler..."[37]

İrfan, günlerden beri süren düğün hazırlığıyla ilgili gelişmeleri özetledikten sonra Çarşamba günü olduğu için gelin tarafının çalgılarla Lonca'dan Eğrikapı'daki Hançerli Hamama gideceklerini söyler. Ardından alayın toplanışı ve yürüyüşünü tasvir eder. En çok dikkatini çeken ise bir evin penceresinden uzanan bir kadının alayın üzerine limon sıkması ve ara da bir sıkılan limonları dilleriyle yalayarak alaya karşı yapılan tuhaf hareketleridir. Reha Bey, "*Bunlar, düğün yapanlara karşı kontr parti kalanlar... Onun için şimdi bu alayı çekemiyor ve onlara nispet vermek için böyle yapıyorlar.*" dedikten sonra hareketin anlamının, alayla dalga geçmek olduğunu söyler.

Çarşamba, gelin tarafının hamam sefasından sonra Cuma sabahı da güvey ile birlikte erkeklerin hamam alayı kurulacağı söylenir. Yatsıdan sonra ise berber masasının önünde güvey ile arkadaşlarının tıraşı anlatılır. İrfan, düğün zamanı

---

[37] Kaygılı, *a. g. e.*, s. 201

yapılan yemekleri, düğüne katılanları da anlattıktan sonra; "*hulâsa, Lonca'daki bu düğün, Çingene düğünü değil; âdeta bir saray, bir vükelâ düğününü andırıyordu.*" der[38].

c) Çingene Kahvaltısı

Kahvaltı etmenin Çingenelerde özel bir yeri vardır. İrfan ve Hayri göçebe Çingeneler içinde bir kahvaltıya davet edilirler. Topçulardaki harman yerinde güneşin doğuşuyla gerçekleşen kahvaltı, belinde kuşak yerine koyu turuncu ve ipek bir keyfiye sarılı, dümdüz şalvarı, çıplak ayaklarında yüksek ökçeli ve üstleri fiyangolu beyaz podüsüet iskarpinleri ile bir genç kızın elinde taşıdığı, yeni örülmüş, sakız gibi bembeyaz çamaşır sepeti içinde ikram edilir. Çadırın içindeki sefalete ve oturacak yer olmamasına rağmen kahvaltı ürünleri çeşit çeşittir:

"*Dilim dilim, ince ince kızartılmış ekmekler, küçücük toprak çanaklar içinde zeytin, peynir, domates, soğan, sarımsak, şeftali, kavurma...*

Ve sonra yeni kalaycı koca bir güğüm içinde ağız ağza dolu kaynamış süt.. Çocuklara mahsus küçücük bir kocayemiş sepetinin içinde tepeleme dolu kesme şeker. Kısa saplı bir yemek tavasının içinde yarı böreğe, yarı poğaçaya, yarı gözlemeye, yarı bilmem neye benzeyen hamur işi bir şeyler..."[39]

ç) Çingene Yemeği

Vidos Köyü'ne giden İrfan için Çingeneler akşam yemeği hazırlarlar. Çadırda, yerdeki kilimlerin üzerinde bir sofranın etrafında oturulur. Sofraya ilk önce, üzeri kırmızı biberli yağlı çorba konulur. "*Bu, harman yerinde yeni ayrılmış, o yılın taze buğdayı ile yoğurt ve sarımsaktan yapılıp üzerine kırmızı biberli tereyağı gezdirilmiş, fakat buz gibi soğuk ve enfes bir çorba*"dır[40]. Ardından Haznedar çiftliğinden henüz alınmış, taptaze, peynirli, domatesli bir Çingene omleti gelir. Zeytin salatası ise koca bir toprak çanakta, büyük bir domates, soğandan oluşur.

d) Fal Bakma

Göçebe Çingenelerde kadınların en önemli uğraşları arasında fal bakmak gelir. Henüz romanın başında fal bakma olayı gerçekleşir. İrfan'ın falına, daha sonra kendisiyle çok ilgilenecek olan Gülizar bakar. Yirmi, yirmi iki yaşlarında olan Gülizar, "*-Ha tutun birer niyet de açayım size birer maydanozlu fal!*"[41] girizgahıyla konuya girer. Karşılıklı konuşmalardan sonra 'karanfilli' falda karar kılınır. Ancak Gülizar, bakla çıkınına birer metelik atıldıktan sonra konuşmaya başlar:

"*-Bak benim karanfilli beğciğim, şimdilik senin var bir sevdan... İlle velâkin var bir sevdan... Amma demem ona karasevda... Senin bu sevdan bembeyaz, aynalı bir sevda... Amma tuttuğun niyetle iyi bir haber alacaksın sevgilinden...*

---

38 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 206
39 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 32
40 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 58
41 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 13

Şimdilik bugünlerde biraz üzüntü içindeysen de kasavetlenmeyesin öyle uzun uzun. Zere[42] *kavuşacaksın yakında sevgiline... Onunla bir araya geleceksin, gözyaşını sileceksin... Kör kuyuyu deleceksin!...*"[43]

Etem ise Çingenelerdeki falcılığın püf noktalarını açıklar. Tanıdığı bir kocakarının, falına bakacağı kişi ile ilgili bütün bilgileri bildiğini, bunu da casusları vasıtasıyla elde ettiğini söyler. Bu yöntemi icat eden eski falcılardan Madam Katinka, görevlendirdiği kılavuzları orada burada, mahalle aralarında dolaştırır ve herkesin bilgisini toplarmış. Daha sonra bu kişiyle karşılaşmasında hakkında her şeyi söyleyince falcılığı kıymete binermiş. İrfan'ın başka bir yerde de falına şu girizgahla bakılır:

"*Hey yaşasın adınla İrfan Efendi... Sen hem irfan sahibisin hem de ihvan sahibisin... Çok okumuşsun, çok yazmışsın, çok gezmişsin, çok tozmuşsun... Elin açıktır, paran saçıktır. Büyükle büyüksün, küçükle küçüksün: Fodulluk bilmezsin, codulluk bilmezsin...*"[44]

e) Adak Adama

Sulukuleli Çingenelerin adak adaması da kendilerine hastır. İrfan, Edirnekapı'dan inerken sağdaki ikinci evin yanındaki yeşil bir parmaklık içinde yatan kişinin Sulukulelilerce meşhur Etem Baba olduğunu öğrenir. Asıl ismi Göbekatan Etem Baba olan ve Hazreti İbrahim'in soyundan geldiğine inanılan bu kişiye adak adanırken Çingene kadınlarının eğlendikleri görür. Adak adanırken atılan göbekler arasında mani de söylenir:

Etem baba, Etem baba,
Sakalcığı keten baba,
Eğer ki im olursa,
Sana göbek atam baba![45]

f) Çingene Kavgası

Çingene kavgası, gerçekte özel ve seçkin olup sıradan bir olay değildir. Göçebeler arasında olmayan bu kavga, Ayvansaraylılarla, Sulukulelilere mahsustur. İrfan'ın anlattıkları içinde kendisini en çok etkileyen olaylar içinde en güzeli bu Çingene kavgasıdır. Ona göre bu kavga, "*öyle ara sıra Sulukule'de filan para için tertip edilen yapmacık ve ufak tefek kavgalardan olmayıp gerçek candan, yürekten, daha doğrusu sinirden gelme samimi, lirik ve baştan başa heyecan dolu*'dur[46].

---

42 Zere; zira anlamına gelir.
43 Kaygılı, *Çingeneler*, s. 13-14
44 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 114
45 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 211
46 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 181

Kavga, Kâğıthane'den eğlenceden dönen bir gurup Çingenenin çocuklarına, bir evde oturan küçük bir kızın takılmasıyla başlar. Akşam karanlığında başlayan ağız dalaşı, Kağıthane'den dönenlerin yorgunlukları yüzünden yerini ertesi sabah büyük bir kavgaya bırakır. Sabah erkenden Lonca'da Hançeri bostan denilen yerin aşağısındaki tozlu meydanda bir kaynaşma başlar. Önce çoluk çocuk sağa sola koşuşur; ardından kadınlar, kızlar kapıların önlerine dizilirler. Erkeklerin hemen hepsi işlerine veya işi olmayanlar da mahalle kahvelerine gitmişlerdir. Sadece kadınlar arasında yapılan kavga ağız dalaşıyla başlar. Açık pencerenin birinden uzanan bir genç kız karşıki eve hafiften seslenir:

"*-Biz Kâğıthane'ye gidiyoruz akı (a kız)! Keyif etmeye, eğlenmeye, cana can katmaya gidiyoruz; nasıl var mı iştahınız sizi de götürelim; orada bizimle birlikte hem keyif eder; hem eğlenir; hem cana can katar; hem de soracığıma efendim, bizim sofralarımızı kaldırır, bulaşıklarımızı yıkar; pabuçlarımızın tozlarını silersiniz!*"[47]

Karşı pencereden uzanan başka bir kız; "*-Bitli Kâğıthane'ye!... Bitli Kâğıthane'ye!.. Orası açar sizi!... Orası açar!...*" diye karşılık verir. Kavga atışmalarla, sırf karşısındakini mat etmek, onu kıskandırmak noktalarında bir süre devam eder. Sıra, yeteneklere gelir. Herkes karşısındakine yaptığı yemekleri gösterir. Sözler bu kez kâfiyeli, ahenkli ve makamlı bir hâl alır:

"*Buna derler bezelye... Buna derler bezeyle... Buna derler bezelye... Ağzın yanar usul ye. İçi dolu top etle... Buna derler bezelye... Yası halis kuyruktur... Buna derler bezelye... Tuzu, biberi tamam... Gel sen de ye hey imam!... Buna derler bezelye... Ağzın yanar usul ye!...*"[48]

Atışmalara diğer kadınlar da katılır; söylenen ağır sözler üzerine karşıdakiler birden alevlenirler ve avazları çıktığı kadar bağırarak teflerini, darbukalarını, zillerini, boş yoğurt tenekelerini alıp kapının önüne, sokağa dökülürler. Etraftaki kalabalıkla çoğaldıklarında karşıdakiler de benzer âletleri alıp atağa geçerler.

İki grup karşı karşıya geldiklerinde yumruklar değil yine ağızlar konuşur; bu kez sözler daha müstehcen ve argodur. Aynı zamanda küfürler arasında göbekler atılır. Curcunalı, kıvrak, oynak ahenge hafif bir ara verildikten sonra servetlerin dereceleri birbirlerine göstermek için evlerde ne kadar kap kacak, çanak, çömlek, bohça, sepet, yatak, yorgan varsa ortaya yığılır. Ağız dalaşı tekrar başlar. Dikiş Okuması denilen Çingene kavgalarının en belli başlı, en uzun ve ağza alınmaz tekerlemesi karşılıklı okunur. Böylece saatler geçer. Kavga da biteceği yerde uzar. Akşam geç vakit, kendi erkekleri, mahalle imamı, muhtar, bekçi ve polislerin müdahaleleri ile kavga güç yatıştırılır. Ancak saatlerce süren bu çalgılı, ahenkli kavga sonucunda hiç kimsenin burnu bile kanamaz.

---

47 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 182
48 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 184

Romanda konuşmalar arasında kavganın arka plânı üzerinde de durulur. Çingene kavgasının şehirde, dar mekân ve sokaklarda yaşayan insanları rahatlattığı, oysa kırlarda, açık havalarda yaşayan göçebelerin sinirlerini, "*tabiatın mis kokulu otları, çiçekleri, yaprakları, rüzgârları*"nın tedavi ettiklerinin altı çizilir.

g) Çingene Duası

İrfan, sabahın erken saatinde Çingenelerle birlikte yaptığı kahvaltıdan sonra eğlenceye de katılır. Kendisinden para isteyen bir çocuğa dört metelik göstererek "*-Haydi et sen duanı da vereyim sana bunları!*" demesi üzerine çocuğun sevinçten ağzı kulaklarına varır. Ellerini havaya doğru açan çocuk sıntarak duaya başlar. Maniler şeklinde yapılan dualardan birincisi şudur:

Yalvarırım mevlâya
Düşmeyesin belâya!..
Düşesin genç yaşında:
Bir gözleri elâya!..[49]

h) Hediye Verme

Vidos Köyü'ne giden İrfan için Çingeneler akşam yemeği hazırlarlar. Yemekten sonra misafire ikram da yapılır. Çingene hediyesi adı verilen bu ikram, uzun bir çilek sepeti içinde sunulur. "*Sepetin üstü koca koca incir yaprakları ile tepeleme, sipsivri sarılmış ve sonra yapraklarının üstü de sazlarla bağlanmıştı.*"[50].

g) Ayı Oynatma

Çingeneler arasında ayı oynatma, bir meslek olduğu kadar geleneğe de dönüşmüştür. Romanda, göçebe Çingenelere has olan bu eğlence, Sulukuleli Çakır Emine'nin de içinde bulunduğu bir mecliste gerçekleşir. Etem, kolunda tulumu ve yanında tefli bir delikanlı ve koca ayı ile çıkagelir. Koca "*oğları*" oynatılırken Emine tefi çalmaya başlar. Ardından Etem'in çaldığı tuluma Emine güzel sesiyle katılır:

Felek bana neler etti
Bu gençliğim elden gitti!
Bu iftirak cana yetti
Bende takat makat bitti![51]

Koca "*oğları*" ise iri gövdesini söylenen makama uydurarak "*iki ayağının üstünde sağa sola gerdanı*" kırar. Daha sonra ise bu cümbüşe, keman, lavtâ, zurna sesleri de karışınca, İrfan'ın deyimiyle 'ayı büsbütün coşar, kendinden geçer, aşka gelir, iki ayağı üstünde tatlı tatlı homurtularını artırır ve Etem'in üzerine atlayıp yüzünü yamaya' başlar.

---

49 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 38
50 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 59
51 Kaygılı, *a. g. e.*, s. 238

Sonuç

Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler* romanıyla Türk edebiyatında daha önce pek ele alınmamış olan bir Türk kesimin yaşantısını müstakil bir konu olarak seçer. Kendisi de "*halk çocuğu*" olan, uzun bir süre Çingeneler içinde yaşayan yazar, onlar arasında yaşadıklarını, gördüklerini, hissettiklerini ve gözlemlerini ayrıntılı bir biçimde romanda işlemeye çalışır. Ancak batı roman tekniği hakkında pek fazla bilgi ve deneyimi olmayan Kaygılı'nın eseri, bazı zamanlar roman formundan uzaklaşarak derleme, inceleme ve anı şekline bürünür. Bunun yanında genel itibariyle devrinde pek önemsenmeyen bir konunun onun dikkatli kaleminde realist bir üslupla canlandırıldığını söyleyebiliriz. Üstelik roman tekniği açısından zaman zaman aksaklıklar olmasına rağmen bu eser, İstanbul'da kaybolmaya başlayan zengin bir Türk folklorunu işlemesi; İstanbul Çingenelerinin kimliklerini, dillerini, yaşadığı barınakları, giyim kuşamlarını, gelenek ve göreneklerin tasvir etmesi açılarından kayda değerdir.

KAYNAKÇA

"Çingeneler", *Hayat Ansiklopedisi*, c. II, s. 921.

"Kaygılı, Osman Cemal", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*', c. II, s. 586-587.

"Osman Cemal Kaygılı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 232.

Ahmet Midhat Efendi, *Çengi*, (Letaif-i Rivayat), Kırkambar Matbaası, İst. 1304 (1887)

Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, Varlık Yayınları, Tarihsiz, İst., s. 252.

Hasan Aydın, *Türk ve Dünya Yazarlarından Çingene Öyküleri*: İnkılap Yayınları, İst. 2004, 312 s.

Hermann Berger, *Çingene Mitolojisi*, (Çev: Musa Yaşar Sağlam), Ayraç, Ankara 2000, s. 9

Hüseyin Kılıç, *Çingenem Çengi Çengi*, Ankara, 1986

İlknur Özgenç, *Osman Cemal Kaygılı Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Yazılarından Seçmeler*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum 1976, 332 s.

İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 22-29

M. Tayyib Gökbilgin, "Çingeneler", *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, (Düzeltilmiş Metin; aynbasım), s. 1

Melih Duygulu, "Türkiye Çingenelerinde Müzik", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 38.

Metin Kaçan, *Ağır Roman*, Metis Yayınları, İst. 1990.

Orhan Okay, "Osman Cemal Kaygılı", *Büyük Türk Klâsikleri*, c. XII, s. 281-283

Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, Bilgi Yayınevi, İst. 1972, 328 s.

Refik Halit, *Yılda Bir*, İst. 1910.

Sabahattin Ali, *Değirmen*, İst. 1929.

Selahattin Enis, *Çingeneler*, İst. 1918.

Sermet Muhtar Alus, "Eski İstanbul'da Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 30-33

Şevket Bilgisel, *Çingene Serdar*, İst. 1948

Tahir Alangu, *Dünyada ve Bizde Çingene Hikâyeleri*, İst. Nil Yayınları, 1972

Özet: Türk edebiyatında roman, tiyatro, öykü, anı gibi türlerde eser kaleme almış olan Osman Cemal Kaygılı, eserlerinde, yakından gözlemleme şansına sahip olduğu 'kenar mahalle insanları'nı gerçekçi bir tarzda yansıtır. Servet-i Fünun, Fecr-i Âti, Cumhuriyet dönemlerinde yoğunlaşan Batı edebiyatı ve zevki yerine; Türk halk sanatına ve folkloruna yönelen yazar, çağdaşlarından ayrı bir yol tutar. 1939'da neşrettiği *Çingeneler*, Cumhuriyet Halk Partisi roman yarışmasından derece alır (1942). Eserde İstanbul çevresindeki Çingeneler'in yaşayışları konu edilir. Bir Çingene kadınına âşık olan İrfan, iki yılı aşan bir zaman diliminde Çingeneler arasında bulunur. Osman Cemal'in de anlatıcı-yazar olarak yer aldığı romanda, Çingenelerin kimliği, yaşayışları, gelenek ve görenekleri, düğünleri, v.s. gibi hususlar renkli ve gerçekçi bir üslupla anlatılır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Çingeneler, kimlik, Kaygılı, Türk folkloru